

הדרך לשיפור מערך החוץ ומדיניות-החוץ עיקרי נאום מאת אבי גבאי, יו"ר המחנה הציוני

ב-1 בנובמבר 2017 נשא אבי גבאי, יו"ר המחנה הציוני, נאום מרכזי במסגרת הכנס השנתי הראשון של מכון מיתוים, שהתקיים בירושלים בשיתוף קרן פרידריך אברט. נייר זה מסכם את עיקרי הנאום, שעסק בסוגיות במדיניות-החוץ הישראלית.

היום אנחנו מציינים את יום השנה לרצח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל, ובמעמד זה חשוב להתייחס לקרע בעם ישראל. אני לא הייתי מאמין ש-22 שנה לאחר רצח פוליטי כל כך מזעזע, בוטה ומרעיד נמצא את עצמנו שוב במצב בו היקף ההסתה, האלימות המילולית והפלגנות הן בעוצמה כל כך גבוהה. אנחנו מרגישים את השיסוי והפילוג, אשר הולכים ומתחזקים. אבל לדעתי, 80 אחוז מהישראלים, יהודים וערבים כאחד, רוצים בעצם את אותם הדברים: הם רוצים ביטחון, הם רוצים שהממשלה תייצר עבורם אופק מדיני, והם רוצים כלכלה צודקת. סביב העקרונות האלה אפשר לגבש הסכמות, ויש לפעול לשם כך באופן יומי.

האם מישהו יודע מהי מדיניות-החוץ של מדינת ישראל? האם מישהו יודע לתאר אותה בשלושה משפטים קצרים? אני לא יודע מהי. וכולנו יודעים שאנחנו לא יודעים מהי. לפעמים, כאשר אתה לא יודע משהו זה סימן שאתה לא יודע. ולפעמים זה סימן שאין. לצערי הרב, אני חושב שאין למדינת ישראל מדיניות-חוץ קוהרנטית וברורה. יש לנו שרים שמייצרים כותרות. שר שרוצה להיות מוכר הולך לאולפן הטלוויזיה ומצהיר הצהרות על ירושלים המאוחדת או על איראן. אבל לכל אמירה שכזו יש משמעות, במיוחד במצב הנפיץ במזרח התיכון. לתפיסתי, כל משרד וכל שר צריכים לעסוק בנושאים שלהם. כששר התחבורה אומר, למשל, ש"נפעיל יכולת צבאית באיראן", האם מישהו חושב שזה תוצר של דיון בקבינט? האם מישהו קיים דיון על ההשלכות של אמירה כזו? לא. הדברים האלה מזיקים, בניגוד למה שנוטים לחשוב. כששר הביטחון, למשל, מאשים את חזבאללה בירי לרמת הגולן ומסביר את הסיבה שבגללה הירי בוצע, אבל הצבא אומר בתגובה שהוא בכלל לא מודע לזה, יש לזה משמעות. אני עסקתי בחזבאללה במשך כעשרים שנה, כקצין מודיעין ובמילואים. אני מכיר את הארגון ואת דרך החשיבה שלו. אחרי הצהרה שכזו, חזבאללה מעריך ששר הביטחון לא סתם אמר את זה אלא שהוא מכין את הקרקע למשהו. דברים כאלה מסכנים אותנו ואת הביטחון שלנו.

גם ההתנהלות הישראלית בקשר לימין הקיצוני באירופה מייצרת עבורנו סכנות. מנהיג מפלגת הימין הקיצוני באוסטריה, היינץ כריסטיאן שטראכה ממפלגת החירות, אדם שהנשיא פרס סירב בזמנו להיפגש אתו, מוזמן לישראל על ידי הליכוד ומתקבל שם בברכה. אני אומר בצורה ברורה: אסור לממשלת ישראל להשלים עם ממשלת ימין קיצונית באוסטריה. זה שהם נגד מוסלמים לא אומר שום דבר. אנטישמיות היא אנטישמיות. היא אנטישמיות בין אנטישמיות נגד מוסלמים ואנטישמיות נגד יהודים. לאנטישמיות יש צורה ופנים והיא תמיד נראית אותו דבר. אני קורא לממשלת ישראל לעשות קמפיין בנושא, לדבר עם השותפים שלנו באירופה, ולהבהיר שאנחנו לא נשלים עם מצב שבו במדינה כמו אוסטריה, עם העבר שלה, תהיה ממשלה עם מפלגה שאנשיה נושאים מסרים כל כך אנטישמים. אסור להשלים עם זה, כי אם נשלים עם זה נראה את זה יותר ויותר, גם במדינות אירופה האחרות.

למדיניות-החוץ שלנו אין תוכנית, אין ניהול, ואין מנהיגות. מה שיש זה הרבה תמונות יפות. בזה אנחנו מצטיינים – בנאומים, שליחים וכדומה. היה לנו את יצחק מולכו כשליח, שבינתיים כבר הספיק להתפטר. אנשים בכירים ששירתו במערכת הביטחון עד לא מזמן תיארו לי את המצב לגביו כפשוט מפחיד. האנשים שאמורים לדעת מה האיש עשה, לא יודעים. איך מנהלים ככה מדיניות-חוץ?

למשרד החוץ יש כיום בניין הרבה יותר יפה ממה שהיה לו בעבר, אבל את שירות החוץ הישראלי פירקו לחמישה-שישה גופים. אין יותר בישראל שירות חוץ אמיתי ומקצועי, שמנהל דיפלומטיה מסודרת בעזרת דיפלומטים שמודעים לניואנסים, לפרטי הפרטים של ההיסטוריה, ולכל הרגישויות. זה לא קיים עוד, כאילו

אין לכך משמעות או ערך. אני פוגש הרבה שגרירים זרים ומתייעץ עם ותיקי משרד החוץ, והם כולם מספרים על שירות החוץ המפואר שמדינת ישראל בנתה במשך השנים ושהממשלה הזאת הצליחה לחסל.

יש לנו אנשי משרד חוץ טובים, אבל יש לנו יותר מדי משרדים שעוסקים בנושאי חוץ: הסברה, נושאים אסטרטגיים, מלחמה ב-BDS ועוד. אני בא מעולם הניהול, וככה לא מנהלים. כשאין ראייה כוללת, לא מנהלים שום דבר. נושא ה-BDS, למשל, הוא אמנם חמור ואני מגנה אותו. אנחנו צריכים להמשיך ולהילחם ב-BDS, שמובל על ידי אנשים שעמדותיהם גובלות באנטישמיות ואף חוצות אותה, ושאינם עוסקים רק בעניין הישראלי-פלסטיני. אבל אנחנו, בפעילות שלנו, מעצימים את תנועת ה-BDS ומעניקים לאנשים שמובילים אותה יותר נפח ממה שמגיע להם.

ניהול מדיניות-חוץ של מדינה כמו ישראל הוא אתגר לא פשוט. יש מדינות בעולם שלא מסוגלות להבין למה אנחנו לא פותרים את הבעיה הפלסטינית, ואנחנו לא תמיד יודעים להתמודד עם השאלות שלהן ולהסביר את העניין. אבל שירות חוץ מקצועי צריך להכיר את הדברים ולדעת להתמודד גם עם השאלות הקשות. שירות חוץ מקצועי צריך להבין את מורכבות הדברים ולהתמודד עם זה בחכמה.

הפוליטיזציה הגוברת במשרד החוץ והגבלת החופש המקצועי והמחשבתי של הדיפלומטים הישראלים לא מתרחשים במקרה. זה מתוכנן, וכך רוצה הממשלה שיקרה. זה עניין של החלטה וזה חלק מאסטרטגיה. זה חלק מאותה אסטרטגיה שמקטינה את כוחם של המשטרה, אגף התקציבים באוצר ונציבות שירות המדינה. הממשלה הנוכחית אינה מאמינה במערכת המקצועית שהיא מפעילה. שירות החוץ הוא מקרה פרטי של תופעה רחבה יותר, וכדי שזה ישתנה פשוט צריך שהממשלה תרצה אחרת. זה לא עניין טכני או מסובך. אם ממנים את האנשים הנכונים, סומכים, עליהם ומגדירים להם את האסטרטגיה והטקטיקה – זה אמור לעבוד. זה עניין של ניהול.

אנחנו נבנה מחדש את שירות החוץ: משרד אחד, משרד החוץ, שעוסק באסטרטגיה וביצוע מהתחלה ועד הסוף, ללא חלוקה לכמה משרדים. כל מה שקשור ליחסי ישראל עם העולם יהיה מרוכז בידי המשרד הזה. נבנה אותו בצורה מקצועית ונעמיד שם את האנשים הכי טובים. אני חוזר ומבטיח לציבור שאצלי לא יהיו מינויים פוליטיים בכל תפקידי הניהול מתחת לשרים. שירות חוץ חזק זה חלק מהחוסן הביטחוני שלנו, כמו שלכידות חברתית היא חלק מהחוסן הביטחוני שלנו. ביטחון זה לא רק טנקים, מטוסים וצוללות, זה גם מערכת היחסים הפנימית בתוך העם וגם מערכת יחסי החוץ של מדינת ישראל.

ראש הממשלה כועס עלינו על כך שאנחנו לא מוחאים כפיים להישגים המדיניים של מדינת ישראל. אנחנו דווקא כן. אנחנו חושבים שמדינת ישראל היא מקור לגאווה לכל הישראלים. מדינת ישראל מייצרת לעולם טכנולוגיה, אקדמיה, מחקר וידע. בישראל יש אנשים מדהימים בתעשייה, בחקלאות, בהייטק ובחברה האזרחית. הישראלים מעורבים בכל מקום בעולם, אבל אחרי כל זה עדין מלמדים אותנו שכל העולם נגדנו. אני לא חושב שזה נכון. הממשלה מלמדת אותנו מגיל צעיר שכולם נגדנו וזה מייצר תגובה מסוימת שאני לא מאמין בה.

אני מסתכל על האתגרים של ישראל, ובהם גם האיום האמיתי והמוחשי מצד איראן. האיראנים אומרים שהם רוצים לחסל את מדינת ישראל וצריך להתייחס לזה ברצינות. צריך למנוע מהם את היכולת לעשות זאת. אנחנו צריכים להמשיך ולהתעקש שהסכם הגרעין יתוקן וישונה. בחלקו הראשון של ההסכם יש הקפאה של עשר שנים לתכניות האיראניות, אבל בחלקו השני, כעבור עשר שנים, האיראנים יוכלו לחזור להעשרת אורניום. החשיבה מאחורי זה היא שבעשר השנים הראשונות האיראנים יקנו את אמון העולם. אני לא מקבל את זה. בשנתיים האחרונות איראן ממשיכה להראות שהיא רוצה להשמיד את מדינת ישראל. אז איך אפשר לתת בהם אמון? הכוונות של איראן לא משתנות ולכן החלק השני של ההסכם צריך לעבור תיקון. לשם כך לא צריך נאומים. צריך דיפלומטיה שקטה. וזה כלל שנכון לכל משא ומתן, בין אם הוא מדיני, ביטחוני או עסקי. צריך דיפלומטיה חכמה ושקטה ולא נאומים מרשימים או יפים ככל שיהיו.

בהקשר הפלסטיני, יש הבדל מאוד גדול בין נתניהו לבין המחנה הציוני. אני מאמין בפתרון של שתי מדינות לשני עמים. אני חושב שזה הפתרון היחיד ולא מכיר פתרון אחר. אני מאמין שאנחנו צריכים להתחיל משא ומתן. אנו גם צריכים להיות אלו שיוזמים אותו. אנחנו השחקן החזק במזרח התיכון ולכן זו המחויבות שלנו

לעשות כן. צריך להיכנס למו"מ למרות שיש הרבה מאוד מכשולים. אני לא יודע אם אפשר להגיע להסכם כיום, ואני לא יודע אם השותף שיש לנו בצד הפלסטיני מסוגל לכך. יש סימני שאלה גדולים על כך גם בקרב בכירים ישראלים, ערבים, פלסטינים ואמריקאים שהיו מעורבים במשאים ומתנים קודמים, שאותם אני פוגש. זה לא אומר שאנחנו לא צריכים לנסות. אנחנו צריכים לנסות למרות שאנחנו לא יודעים אם ניתן להגיע להסכם עם אבו מאזן, כי זה אינטרס שלנו. כיום אנחנו מתמקדים במשחק האשמות. זו האסטרטגיה הישראלית במזרח התיכון וזה ילדותי ולא מוביל לשום דבר. זו לא אסטרטגיה שמדינה צריכה להשתמש בה לאורך זמן, זה אולי כלי טקטי אבל לא אסטרטגיה.

אני מאמין ש-80 אחוז מהישראלים רוצים אופק מדיני, פתרון מדיני ומתינות מדינית. רואים את זה גם בסקרים, שמראים שחלק גדול ממצביעי הליכוד תומכים בפתרון של שתי מדינות לשני עמים. תארו לכם שהייתה מנהיגות שהייתה מדברת על זה באופן חיובי ולא שלילי. לאחוזים הרבים שכבר תומכים בפתרון שתי המדינות היו מצטרפים אז נוספים, כי הציבור מקשיב למנהיגות שלו. אם מסבירים לציבור שאי אפשר, אז לאט-לאט הוא משתכנע בכך. אני חושב שאפשר גם לשכנע אחרת.

כשאנחנו נבחר אני מתכוון לחתור לאופק מדיני, ולא לעסוק בתעותועים וספינים כדי למשוך זמן. אחתור למשא ומתן שיניב תוצאות ואנקוט בצעדים חד-צדדיים חיוביים, שייצרו אמון במזרח התיכון. הקיפאון הנוכחי יוצר מצב שבו אין לאף אחד תקווה, במיוחד לצעירים. צריך לפעול כדי לייצר תחושה שהולך לקרות פה משהו חיובי. זה גם יקל על ישראל גם בזירה הבינלאומית וישפר את המעמד שלה בה. העולם מצפה מאתנו ליזום, ולא להישאר בקיפאון שלא מועיל לאף אחד.

כל הסכם שאנחנו נרצה להגיע אליו עם הפלסטינים מחייב מעורבות של מדינות ערביות אחרות, מה שנקרא יוזמה אזורית. אבל ברור שאי-אפשר לחפש התקדמות רק עם מדינות ערב, ושחייבים להתקדם עם הפלסטינים. הסיפור שמנסים למכור לנו לפיו אפשר להגיע להסכם עם ערב הסעודית בלי לעשות משהו עם הפלסטינים, הוא לא אמיתי. לגבי יוזמת השלום הערבית, אני חושב שאנחנו צריכים לקבל אותה, אבל עם כמה שינויים ותיקונים. צריך לומר שכן, אנחנו מקבלים את הקונספט הזה של יוזמה אזורית ערבית-פלסטינית, ולהבין שאנחנו חייבים גם המעורבות של מדינות ערב בתהליך. טכנית, פשוט לא ניתן להגיע להסדר בלעדיהן. למשל, ראו את נושא הפליטים. הרי לא תהיה זכות שיבה אז לא כולם יוכלו להגיע ליהודה ושומרון. אז מה יקרה עם הפליטים בלבנון? יהיה צורך לשבת ולדבר על זה. יהיה גם צורך בכסף כדי לממן היבטים מסוימים של ההסכם ישראלי-פלסטיני, ובנושא זה יש חשיבות למדינות המפרץ. צריך יהיה לקבל החלטות בנוגע לירושלים. ומה שלא תהיה ההחלטה בנושא, דמות מפתח לכך בעולם הערבי הוא מלך מרוקו. אנחנו צריכים להבין שאנחנו לא יכולים לפעול לבד.

העובדה שהממשלה הכניסה את נושא מדיניות-החוץ כחלק ממתווה הגז, היא חלק ממסך עשן ענק ומוצלח מאוד מבחינת הממשלה. מתווה הגז הוא מאוד פשוט, ומה שצריך לדעת לגביו הוא שמוכרים לנו גז דרך חשבון החשמל בשישה דולר במקום בשלושה דולר ואפילו בפחות מזה. דרך מתווה הגז לוקחים מאתנו מיליארדים כל שנה. הדיבור על הגז שלא יוצא ממאגר תמר, על מאגר ליוויתן, ועל המצרים שיקנו מאתנו גז – הכול ספינים. כך גם המפגשים עם היוונים והקפריסאים לגבי צינור שיוביל את הגז לאיטליה, או הדיבורים על צינור לתורכיה. בסוף, מי שיצטרך להכניס את היד לכיס ולממן את זה הוא הציבור. אבל, אם זה כל כך כדאי כלכלית, אז החברות העסקיות היו צריכות לעשות את זה. בתחום התקשורת, למשל, מי שעוסק בהנחת סיבים לאיטליה, לקפריסין או לכל מקום אחר, הן חברות פרטיות, כי יש להן אינטרס עסקי בכך. כך היה צריך להיות גם בתחום הגז. דלק ונובל אנרג'י צריכות לעסוק בזה, ולא מנכ"ל משרד האנרגיה.